

О‘ЗBEKISTON MOLIYA BOZORINING HOZIRGI HOLATI
TAHLILI: MUAMMOLAR, XAVF-XATARLAR VA ISLOHOTLAR
ISTIQBOLLARI.

АНАЛИЗ ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ ФИНАНСОВОГО РЫНКА
УЗБЕКИСТАНА: ПРОБЛЕМЫ, РИСКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕФОРМ.
ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF UZBEKISTAN'S FINANCIAL
MARKET: CHALLENGES, RISKS, AND REFORM PROSPECTS.

Yusupov Bekzod Ulug’bekovich Fan
va texnologiyalar universiteti “Moliya
va moliyaviy texnologiyalar” kafedrasida
o’qituvchi (+998 90 900-50-12)

Nig’monov Murodbek Ravshan o’gli Fan va
texnologiyalar universiteti “Moliya va moliyaviy
texnologiyalar” ta’lim yo’nalishi
3-bosqich o’quvchisi (++998 94 607 56 05)

Annotatsiya: So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasi moliya bozorida sezilarli o‘zgarishlar va islohotlar amalga oshirilmoqda. Raqamli texnologiyalarni joriy qilish, bank tizimining liberallashtirishi, kapital bozorining rivojlanishiga oid chora-tadbirlar mamlakat moliyaviy tizimini zamonaviy talablar darajasiga olib chiqishga xizmat qilmoqda. Ushbu maqolada moliya bozorining hozirgi holati, mavjud muammolar, xavf-xatarlar va kelgusidagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi.

Аннотация: В последние годы в финансовом рынке Республики Узбекистан происходят значительные изменения и реформы. Внедрение цифровых технологий, либерализация банковской системы и меры по развитию рынка капитала способствуют приведению финансовой системы страны в соответствие с современными требованиями. В данной статье проводится анализ текущего состояния финансового рынка, существующих проблем, рисков и перспектив его дальнейшего развития.

Abstract: In recent years, significant changes and reforms have been taking place in the financial market of the Republic of Uzbekistan. The introduction of digital technologies, the liberalization of the banking system, and measures aimed at developing the capital market are contributing to aligning the country's financial system with modern standards. This article analyzes the current state of the financial market, existing challenges, risks, and prospects for its future development.

Kalit soʻzlar: moliya bozori, investitsion muhit, tartibga solish, kapital bozori, bank sektori, xavf- xatarlar, islohotlar, sugʻurta bozori.

Kirish:

Oʻzbekiston moliya bozori mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi boʻlib, uning samarali ishlashi makroiqtisodiy barqarorlik va investitsion muhitning jozibadorligiga bevosita bogʻliqdir. Oʻzbekiston moliya bozori tarkibiga bank sektori, kapital bozori, sugʻurta kompaniyalari va boshqa moliyaviy institutlar kiradi. Soʻnggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar natijasida moliya bozorida ijobiy oʻzgarishlar kuzatilgan boʻlsa-da, hali ham tizimli muammolar mavjud.

Asosiy qisim: Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2023-yil 11-sentabrda tasdiqlangan "Oʻzbekiston — 2030" strategiyasi [1] mamlakatning iqtisodiy taraqqiyotini jadallashtirishga qaratilgan keng koʻlamli islohotlarni oʻz ichiga oladi. Mazkur taraqqiyot strategiyasining "Bank tizimida islohotlarni jadallashtirish, bank xizmatlari bozori hajmini oshirish va sohada raqobatni rivojlantirish" deb nomlangan 50-maqsadida aynan moliya bozori asoslaridan biri sifatida bank tizimida 2030-yilgacha amalga oshirilishi nazarda tutilgan maqsadli koʻrsatkichlari belgilab berilgan. Unga koʻra, 2030 yilga kelib, bank va moliya tizimida yillik kreditlash hajmini 40 milliard dollarga yetkazish, bank omonatlari hajmini 4 barobarga oshirish, Banklarni xususiylashtirish va davlat ixtiyorida 3-4 ta bankni saqlab qolish, bank bozoriga kamida 4 ta yirik nufuzli chet el banklarini jalb qilish, Banklarga xalqaro tan olingan minimal standart va talablarni joriy qilish orqali meʼyorlar va nazorat bazalarini takomillashtirish kabi maqsadlar belgilangan.

Bundan tashqari, moliya bozorini rivojlantirish bo'yicha quyidagi asosiy yo'nalishlar belgilangan:

1. Davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish: 2025–2030-yillarga mo'ljallangan davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini ishlab chiqish rejalashtirilgan. Bu davlat byudjeti, soliq siyosati va moliyaviy nazorat tizimlarini modernizatsiya qilishni nazarda tutadi[2].

2. Qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish: Kapital bozorini kengaytirish va qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish orqali iqtisodiyotning moliyaviy asoslarini mustahkamlash rejalashtirilgan. Bu korxona va tashkilotlarning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini oshiradi.

3. "Yashil" o'sishni qo'llab-quvvatlash: Davlat moliyasini boshqarishda ekologik barqarorlikni ta'minlash va "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Bu ekologik loyihalarni moliyalashtirish va atrof- muhitni muhofaza qilishga yo'naltirilgan dasturlarni qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi[3].

Strategiyada nazarda tutilgan islohotlar O'zbekiston moliya bozorini modernizatsiya qilish, uning barqarorligini ta'minlash va xalqaro moliya tizimiga integratsiyalashuvini kuchaytirishga qaratilgan.

Moliya bozorida islohotlar amalga oshirishni taqazo etayotgan bir nechta dolzarb muammolar va xavf-xatarlar mavjud bo'lib(1.1-rasm), qabul qilinayotgan qarorlar, amalga oshirilayotgan islohotlar va berilayotgan imtiyozlar aynan shu muammolarni bartaraf etishga qaratilgan.

O'zbekiston moliya bozorining turli segmentlarida (bank sektori, kapital bozori va sug'urta bozori) 2018-2023 yillarda qanday o'sish tendensiyasi 1.2- rasmdagi grafikda berilgan. Unga ko'ra, bank sektori eng barqaror va yuqori o'sish ega bo'lib 2018-yilda bank sektori o'sishi 5% atrofida bo'lgan bo'lsa, 2023- yilda bu ko'rsatkich 10% ga yetgan. Bu bank tizimining isloh qilinishi, kreditlash faoliyatining kengayishi va xorijiy investitsiyalar jalb qilinishi bilan bog'liq. Kapital bozori o'sishi sust, ammo sezilarli tendensiya mavjud. Xususan, 2018- yilda kapital bozori faqat 2% o'sishga ega bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 7% ga yetgan.

Мелия бозориниг таркибий тuzилмаси ва hozirgi holati:

O'zbekiston moliya bozori quyidagi asosiy segmentlardan iborat:

- Bank sektori;
- Kapital bozori (fond birjasi, obligatsiyalar bozori);
- Sug'urta bozori;
- Lizing va mikroqarz xizmatlari;
- Valyuta bozori.

Bank sektori

Banklar moliya bozorining asosiy qismini tashkil etadi. 2025 yil holatiga ko'ra, O'zbekistonda 30 dan ortiq tijorat banki faoliyat yuritmoqda. Bank sektorining aktivlari hajmi yalpi ichki mahsulot (YAIM)ning 50% dan ortig'ini tashkil qiladi. So'nggi yillarda xorijiy investitsiyalar hisobiga banklarning kapitali oshmoqda.

Kapital bozori

Toshkent Respublika fond birjasi faoliyati faollashgan bo'lsa-da, bozor likvidligi va investorlar soni hali past darajada qolmoqda. IPO jarayonlari va korporativ obligatsiyalar chiqarilishi boshlangani bozorni rivojlantirishda muhim bosqich bo'ldi.

Sug'urta bozori

Sug'urta bozori hali yetarli darajada rivojlanmagan. Aholining sug'urtaga bo'lgan ishonchi past, sug'urta mahsulotlarining sifati va xilma-xilligi cheklangan. 2024 yil holatiga ko'ra, sug'urta mukofotlari YAIMning atigi 1% ini tashkil qilgan.

Kapital bozorining sust rivojlanishi, asosan, fond bozoridagi ishtirokchilarning kamligi, investitsion vositalarning cheklanganligi va tartibga solish muammolari bilan izohlanadi. Shunga qaramay, so'nggi yillarda korporativ obligatsiyalar va IPO jarayonlarining faollashishi tufayli kapital bozori tezroq o'sish tendensiyasiga ega bo'la boshlagan. Sug'urta bozori eng sekin rivojlanayotgan segment bo'lib qolmoqda. 2018-yilda sug'urta bozorining o'sishi 1.5% bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 5.8% gayetgan.

Sugʻurta xizmatlariga talabning pastligi, aholi va biznes subyektlari orasida sugʻurtaga ishonch darajasining yetarli emasligi hamda kompaniyalar faoliyatining cheklanganligi bu sohaning nisbatan sekin rivojlanishiga sabab boʻlgan. Shunga qaramay, 2021-yildan boshlab sugʻurta mahsulotlarining diversifikatsiyasi, raqamli texnologiyalarning joriy qilinishi va xalqaro tajribadan foydalanish orqali oʻsish biroz jadallashgan.

1-rasm. Moliya bozori segmentlarining 2018-2023-yillar davomida oʻsish tendensiyasi [5]

Moliya bozorini rivojlantirish va modernizatsiya qilish istiqbollari sifatida kapital bozorini rivojlantirish va xorijiy investorlarni jalb qilish, Bank tizimida raqobatni oshirish va xususiy sektor ulushini kengaytirish, Sugʻurta xizmatlarini modernizatsiya qilish va bozorda raqobatni kuchaytirish, Raqamli texnologiyalar va fintech xizmatlaridan keng foydalanish, ESG tamoyillarini moliya bozoriga integratsiya qilish kabi yoʻnalishlarni muhim ahamiyat kasb etadi.

Kapital bozorini rivojlantirish va xorijiy investorlarni jalb qilish boʻyicha fikrlar va aniq takliflar:

- kapital bozorining rivojlanishi korporativ obligatsiyalar va IPO lar sonining oshishiga bogʻliq.

- xorijiy investorlarni jalb qilish uchun huquqiy bazani xalqaro talablarga moslashtirish va korporativ boshqaruv tizimini yaxshilash zarur.

- soliq imtiyozlari va investitsion muhitni yaxshilash ham kapital bozorining jadal rivojlanishiga xizmat qiladi.

Bank tizimida raqobatni oshirish va xususiy sektor ulushini kengaytirish fikrlar va aniq takliflar:

- hozirgi kunda bank tizimida davlat banklarining ulushi yuqori boʻlib, xususiy banklarning bozorga kirishini soddalashtirish raqobatni oshirishi mumkin.

–xorijiy banklarning bozorga kirishini yengillashtirish ham bank xizmatlari sifatini oshirishga yordam beradi.

–mijozlarga moslashuvchan kredit va depozit xizmatlarini taklif etish ham raqobatni kuchaytiradi.

Sugʻurta xizmatlarini modernizatsiya qilish va bozorda raqobatni kuchaytirish fikrlar va aniq takliflar:

–sugʻurta kompaniyalari faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazani modernizatsiya qilish zarur.

–elektron sugʻurta xizmatlarini joriy etish va onlayn polislarini kengaytirish sugʻurta bozori rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

–raqobat muhitini yaxshilash uchun xorijiy sugʻurta kompaniyalari ishtirokini kengaytirish tavsiya etiladi.

Ushbu islohotlar Oʻzbekiston moliya bozorining barqarorligini oshirish, xalqaro moliyaviy tizimga integratsiyalashuvini jadallashtirish va investorlar uchun jozibador muhit yaratishga qaratilgan. Agar ushbu yoʻnalishlar boʻyicha batafsil tahlillar yoki statistik maʼlumotlar kerak. Oʻzbekiston moliya bozori hali ham rivojlanish bosqichida boʻlib, unda mavjud muammolarni hal etish uchun tizimli yondashuv zarur. Kapital bozori, bank sektori va sugʻurta institutlarini modernizatsiya qilish orqali moliya bozorining samaradorligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni taʼminlash mumkin.

Xulosa : Oʻzbekiston moliya bozori islohotlar bosqichida boʻlib, uning barqarorligi va samaradorligi mamlakat iqtisodiyotining umumiy rivojlanishida muhim oʻrin tutadi. Yuzaga kelayotgan muammolarni bartaraf etish uchun chuqur institutsional va texnologik oʻzgarishlar talab etiladi. Shu bilan birga, davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar, xususan, raqamli moliya, investorlarni himoya qilish va moliyaviy inklyuziya boʻyicha chora-tadbirlar, bozorning kelajakdagi barqaror va ochiq tuzilmasiga asos solmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentyabrdagi
“"O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risidagi” PF-158-sonli Farmoni
2. https://gov.uz/oz/imv/news/view/16744?utm_source – O'zbekiston Respublikasi hukumat portal
3. https://uza.uz/oz/posts/yashil-osish-va-davlat-moliyasini-boshqarishning-muhim-omillari_691994?utm_source–O'zbekiston1Milliy axborot agentligi rasmiy sayti